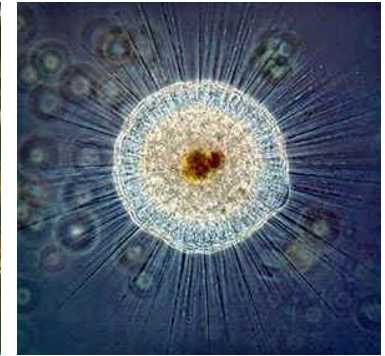
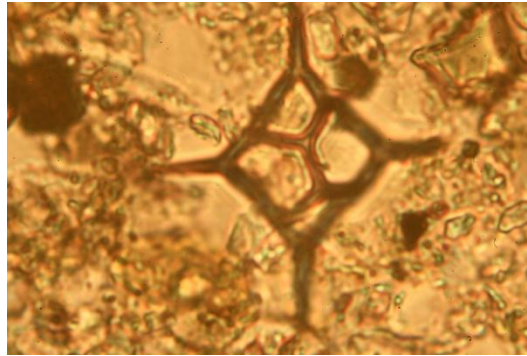
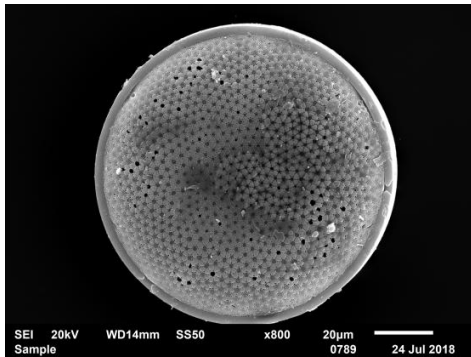

OPĆA PALEONTOLOGIJA

PROTOKTISTA

(Protista)

doc. dr. sc. Karmen Fio Firi
karmen.fio@geol.pmf.unizg.hr

Six Kingdoms

<http://www.greennature.ca/>

Eubacteria	Archaeobacteria	Protista	Fungi	Plantae	Animalia
------------	-----------------	----------	-------	---------	----------

Five Kingdoms

Monera	Protista	Fungi	Plantae	Animalia
--------	----------	-------	---------	----------

Three Domains

Bacteria	Archaea	Eukaryota
----------	---------	-----------

Haeckel (1894)

Tri carstva

Whittaker (1959)

Pet carstava

Woese (1977)

Šest carstava

Woese (1990)

Tri Domene

<u>Protista</u>	<u>Monera</u>	<u>Eubacteria</u>	<u>Bacteria</u>
		<u>Archaeobacteria</u>	<u>Archaea</u>
	<u>Protista</u>	<u>Protista</u>	<u>Eukarya</u>
<u>Plantae</u>	<u>Fungi</u>	<u>Fungi</u>	
	<u>Plantae</u>	<u>Plantae</u>	
<u>Animalia</u>	<u>Animalia</u>	<u>Animalia</u>	

[https://hr.wikipedia.org/wiki/Carstvo_\(taksonomija\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Carstvo_(taksonomija))

Domene, carstva i podjele...

Linnaeus 1735	Haeckel 1866	Chatton 1925	Copeland 1938	Whittaker 1969	Woese <i>et al.</i> 1977	Woese <i>et al.</i> 1990	Cavalier-Smith 1993	Cavalier-Smith 1998	Ruggiero <i>et al.</i> 2015
<i>(not treated)</i>	<i>(not treated)</i>	2 empires	2 empires	2 empires	2 empires	3 domains	3 superkingdoms	2 empires	2 superkingdoms
2 kingdoms	3 kingdoms	<i>(not treated)</i>	4 kingdoms	5 kingdoms	6 kingdoms	<i>(not treated)</i>	8 kingdoms	6 kingdoms	7 kingdoms
<i>(not treated)</i>	Protista	Prokaryota	Monera	Monera	Eubacteria Archaeobacteria	Bacteria Archaea	Eubacteria Archaeobacteria	Bacteria	Bacteria Archaea
		Eukaryota	Protista	Protista	Protista	Eucarya	Archezoa Protozoa Chromista	Protozoa Chromista	Protozoa Chromista
Vegetabilia	Plantae		Plantae	Plantae	Plantae		Plantae	Plantae	Plantae
Animalia	Animalia		Plantae Fungi	Fungi	Fungi		Fungi	Fungi	Fungi
			Animalia	Animalia	Animalia		Animalia	Animalia	Animalia

[https://en.wikipedia.org/wiki/Kingdom_\(biology\)#Seven_kingdoms](https://en.wikipedia.org/wiki/Kingdom_(biology)#Seven_kingdoms)

PROTOKTISTI

- jednostanični organizmi sa formiranom staničnom jezgrom
- Prisutni na Zemlji oko 1,5 mlrd. godina
- Autotrofni i heterotrofni oblici

- **PROTOPHYTA** (PRABILJKE)
- **PROTOZOA** (PRAŽIVOTINJE)
- ALGE
- GLJIVE sluznjače

Protophyta vs. Protozoa

- Jednostanični organizmi
- Eukarioti
- Žive u vodenim sredinama
- Važni u prehrambenom lancu i za stvaranje kisika na Zemlji
- Razmnožavaju se spolno i nespolno
- Oblik tijela ovisno o staničnoj stjenci
- Heterotrofi
- Pokretljivi (različiti načini)
- Luče spore (faza mirovanja)
- Poznati oblici: Euglena, dijatomeje
- Pyrrophyta, Chrysophyta, Euglenophyta

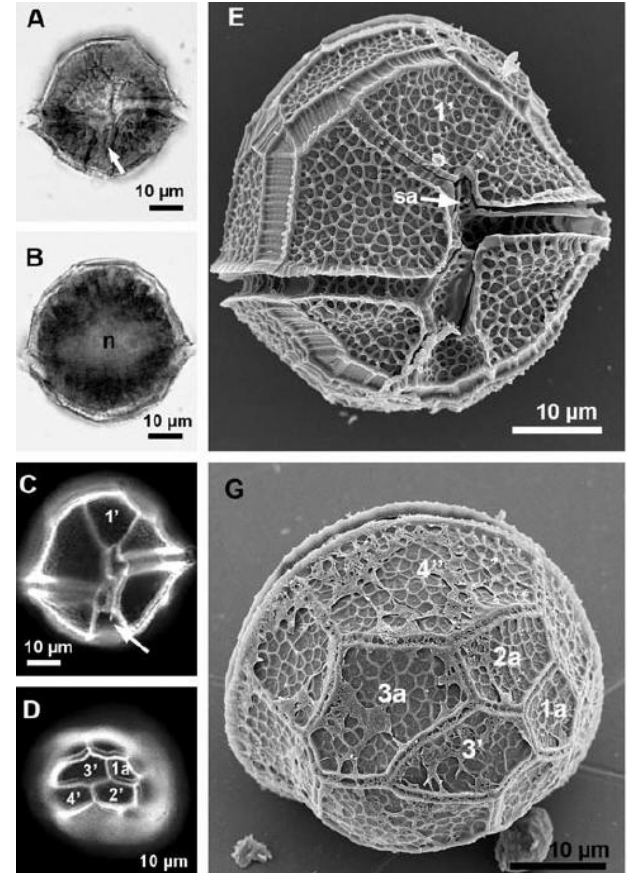
- Jednostanični organizmi
- Eukarioti
- Žive u vodenim sredinama
- Važni u prehrambenom lancu
- Razmnožavaju se spolno i nespolno
- Oblik tijela ovisno o staničnoj membrani
- Heterotrofi
- Pokretljivi (različiti načini)
- Luče ciste (faza mirovanja)
- Poznati oblik: ameba
- Razredi: Foraminiferida, Radiolaria, Calpionellida

Protophyta (prabiljke)

Pyrrophyta

Dinoflagelati

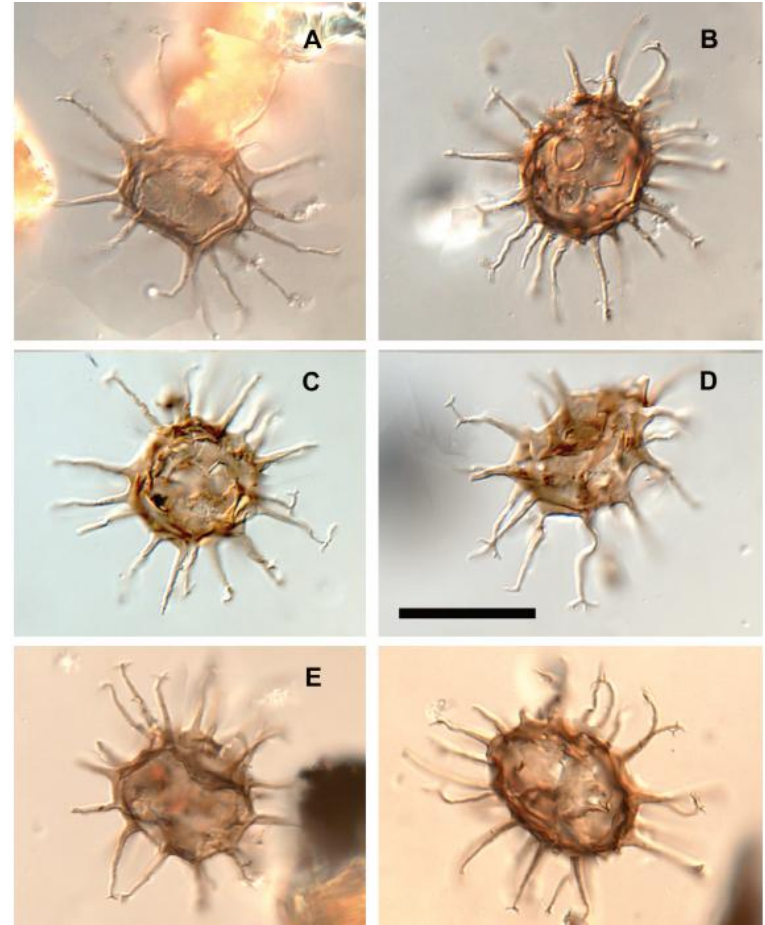
- Jednostanične alge, kreću se pomoću dva biča
- Autotrofni i heterotrofni oblici
- Imaju čvrstu ovojniciu (oklop) od celuloze
- Nesporno razmnožavanje
- Rijetke u slatkim vodama, uglavnom morski oblici (fitoplankton)
- Žive kao simbionti i paraziti
- Ciste – akritarhe?
- Neki oblici luče toksine (*Peridinium*) – crvena plima – fosilni zapis o oligocenskom pomoru riba (Rumunjska)

Peridinium cinctum, iz rada Hansen & Flaim (2007)

AKRITARHE

- grč. akritos = zbunjen
- Mali organski fosilni ostaci koje nalazimo još od arhaika, sve do danas
- Umjetna skupina
- Obuhvaća strukture različitog podrijetla: reproduktivne i hibernacijske ciste eukariota, moguće i ostaci predaka dinoflagelata

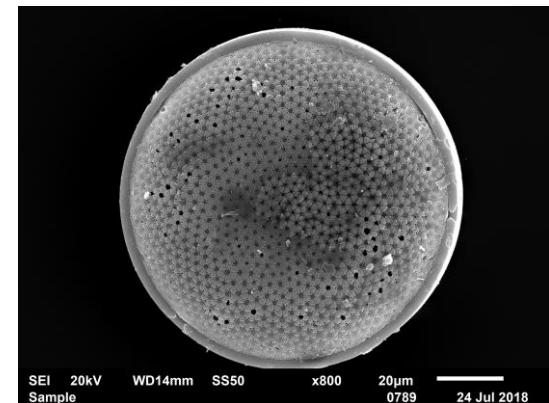
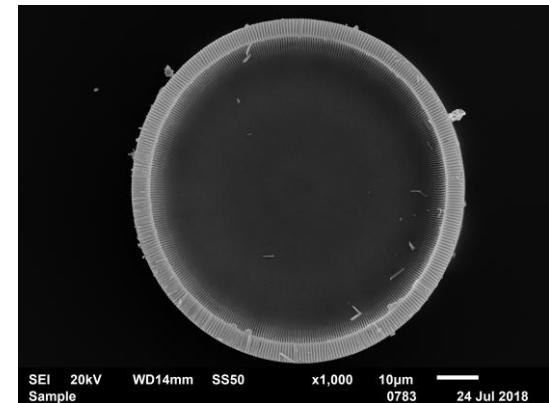
Palacios et al. (2010), kambrijske akritarhe. Mjerilo = 20 μm .

Protophyta (prabiljke)

Chrysophyta – zlatnosmeđe alge

Diatomeae

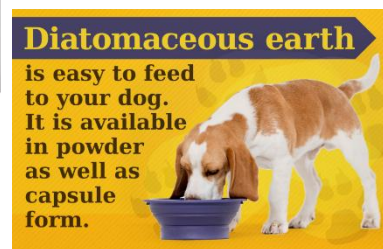
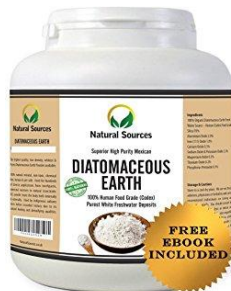
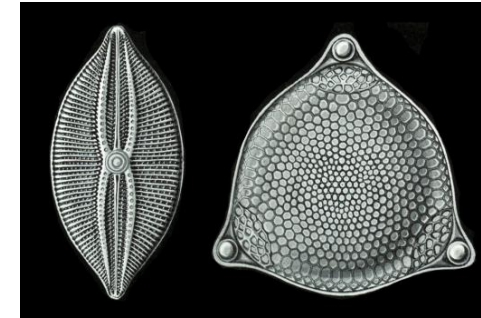
- Alge kremenjašice
- Silificirani dvodjelni skeleti (epiteka i hipoteka) → cjelovita kućica – **frustula**
- Kućice različite simetrije: radijalna (Centrales) i bilateralna (Pennales)
- Veličine najčešće do 0,3 mm
- Uglavnom žive zasebno, ali ima i kolonija
- Žive u slanoj, slatkoj i brakičnoj vodi, ali i u tlu
- Fosilno poznate od jure, vjerojatno i ranije (materijal za postanak nafte)
- U Hrvatskoj fosilno česte u miocenu (sarmat) – listićavi lapori
- Što je DIJATOMIT?

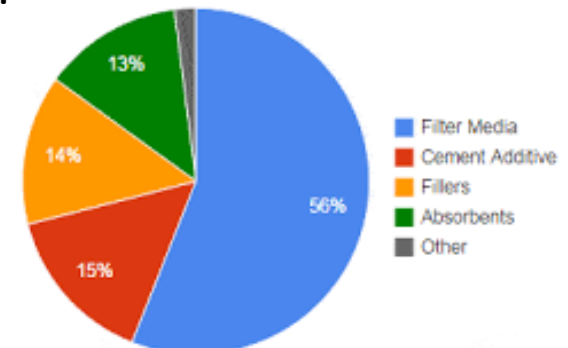
Iz diplomskog rada Ive Olić, 2018.

DIJATOMIT / DIJATOMEJSKA ZEMLJA / KISELGUR

- Sitnozrnate silikatne stijene, najčešće svijetlih boja – podrijetlom od frustula dijatomeja (alga kremenjašica) dimenzija najčešće između 10 i 200 μm
- Vrlo porozne zbog silikatnih skeleta algi, i male gustoće
- Strateška sirovina zbog raznolike primjene
- Zemlje bogate dijatomitom: SAD, Kina, Danska, Meksiko, Japan, Španjolska, Francuska...
- U Hrvatskoj se ne eksploatira, ali je poznat u sarmatskim stijenama sjeverne Hrvatske i na otoku Braču ($\text{K}_2\text{-Pg}$)
- Korisna mineralna sirovina u različitim granama industrije: industrija prerade piva, vina i sokova, različita punila, termoizolacijski materijali, nosači katalizatora, nosači i razrijeđivači insekticida, fungicida i gnojiva, u ind. papira, abrazivnih sredstava (paste za zube!) i gume, u ind. dinamita...

Uses of Diatomite and Diatomaceous Earth

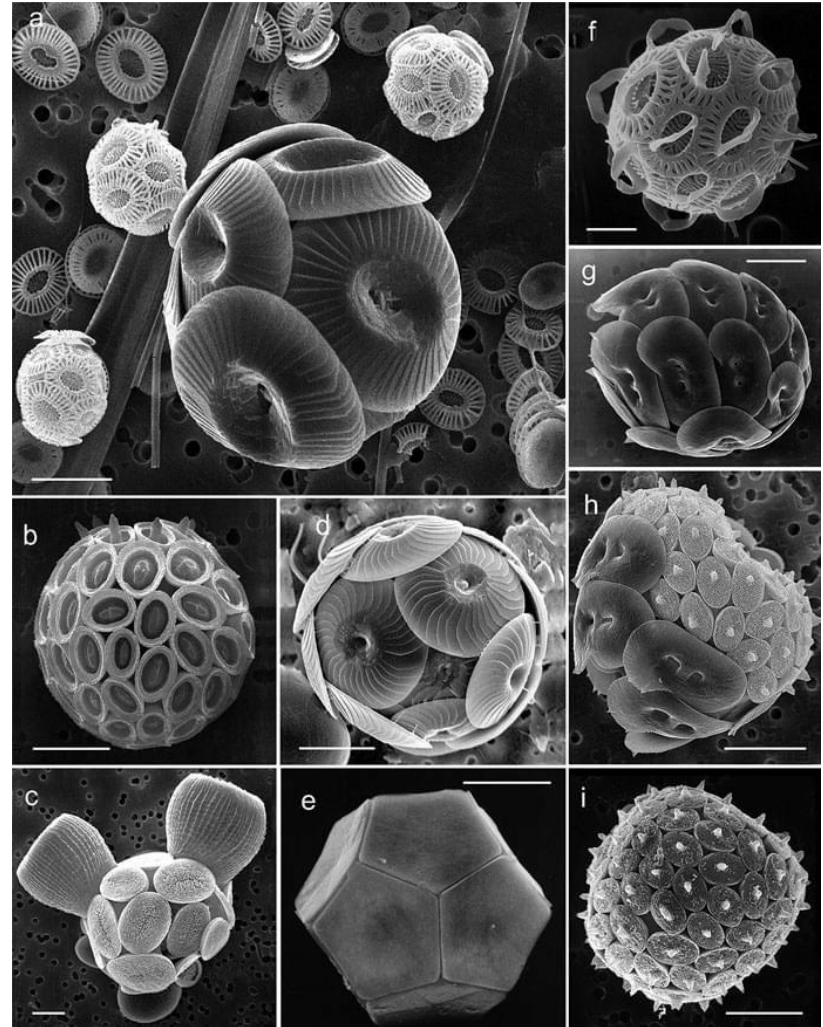
Data From: USGS Mineral Commodity Summary for 2013

Protophyta (prabiljke)

Chrysophyta – zlatnosmeđe alge

Coccolithophoridae

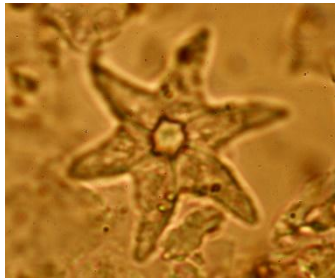
- Kalcificirani skeleti, najčešće kuglasti (kokosfere, radosfere), građene od pločica – kokolita, ili štapića – rabdolita
- Planktonski organizmi, pokretanje bičevima
- Najviše morskih, ima i slatkovodnih oblika
- Pz?, J-rec. – važni za stratigrafiju od krede na dalje (nanozone)

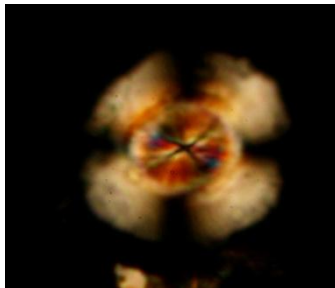
Protophyta (prabiljke)

Chrysophyta – zlatnosmede alge

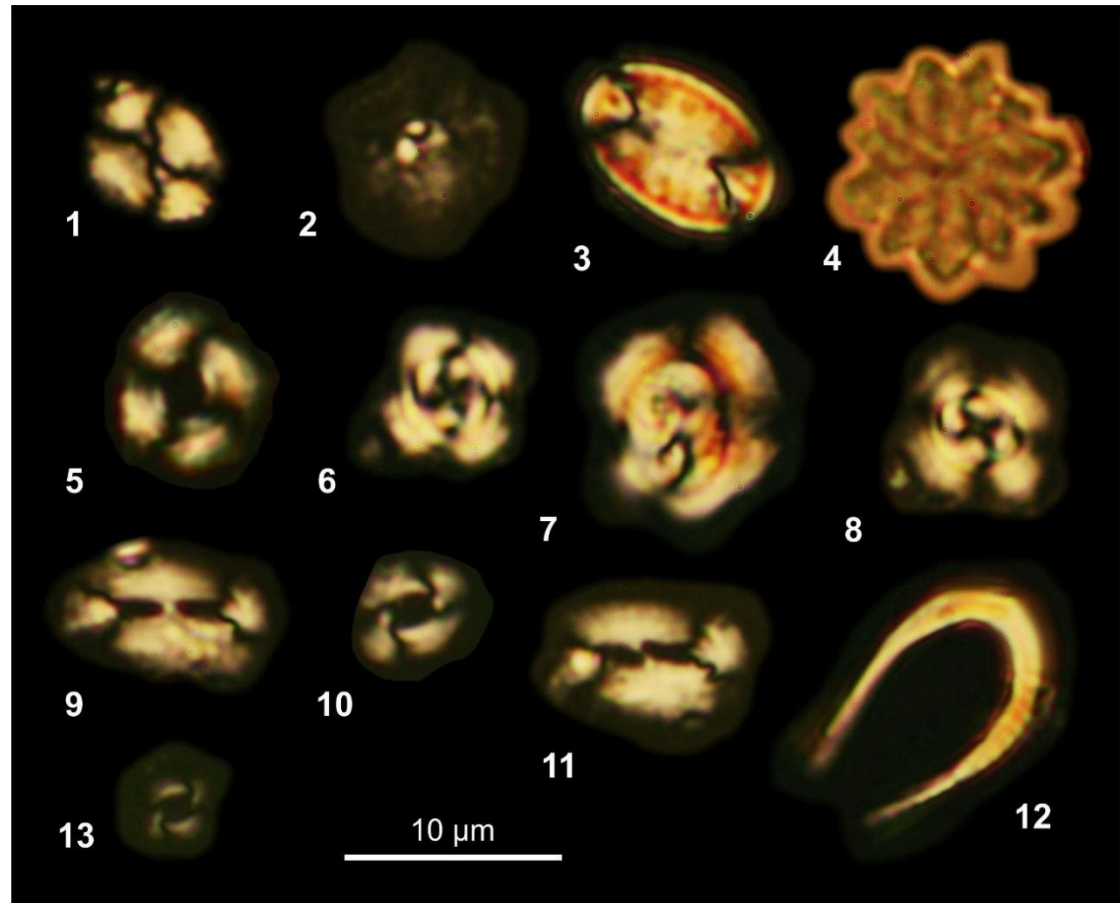
Coccolithophoridae

Discoaster

Dictyococcites

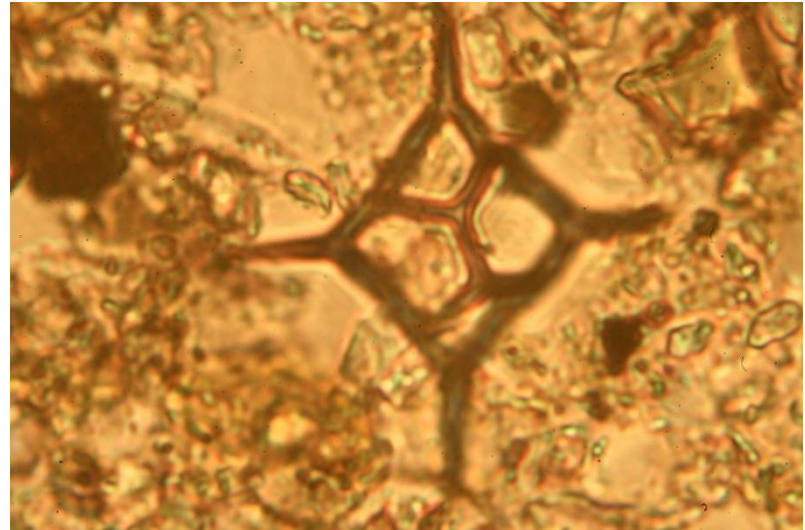
Mikrofoto – izgled u mikroskopskom preparatu; foto Šimun Aščić

Protophyta (prabiljke)

Chrysophyta – zlatnosmede alge

Silicoflagellatae

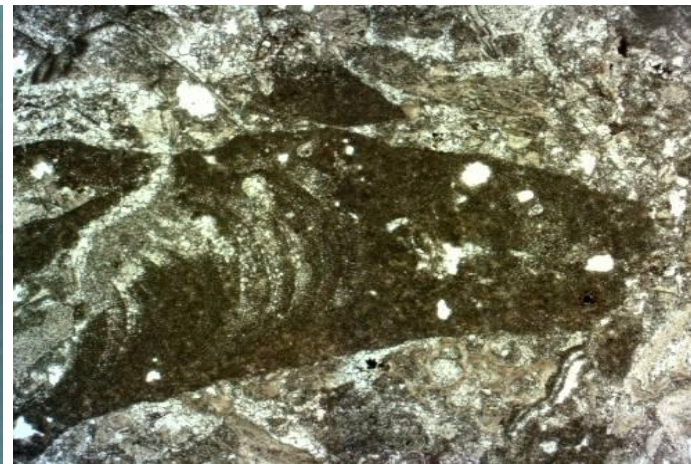
- Skelet od kremenih stupača (šupljih)
- Planktonski organizmi, isključivo morski
- K-rec.

Fotomikrografija: Šimun Aščić

ALGE

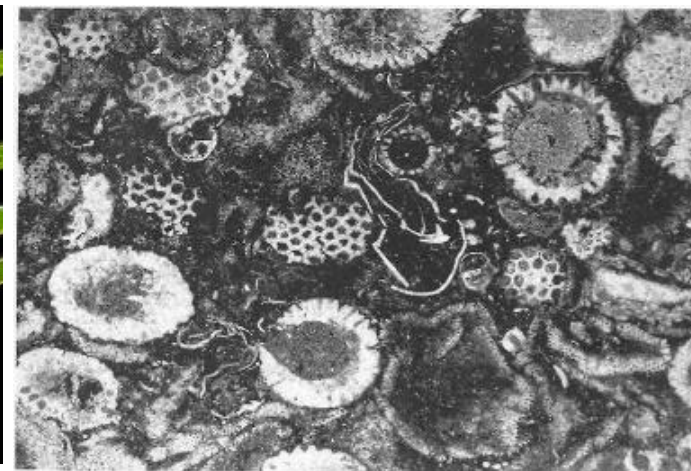
- CRVENE ALGE

- ZELENE ALGE

<https://plantlet.org/evolution-of-green-algae-tetrasporine-trend/>

- SMEĐE ALGE

X?

RHODOPHYTA (crvene alge)

- Složeno građeni, višeslojni talusi
- Žive u morima od pola do tropa
- Fosilno poznate od pretkambrija i paleozoika
- Najčešće se sačuvaju taksoni koji proizvode karbonatne skelete, a to su pripadnici familija:

SOLENOPORACEAE

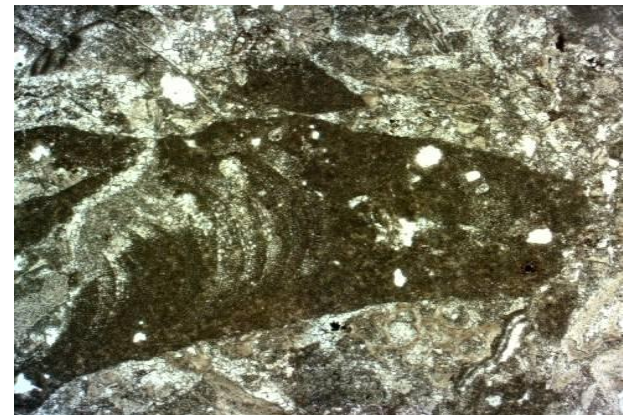
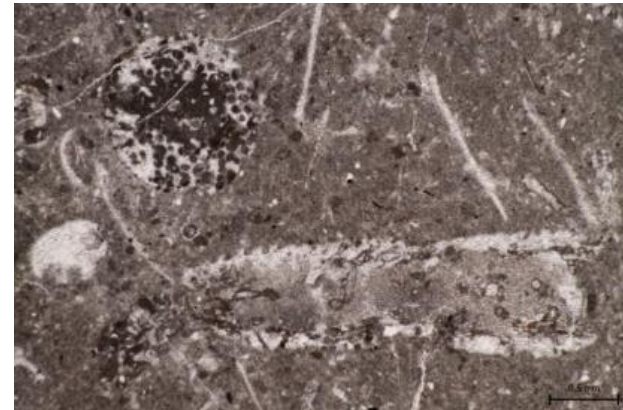
GYMNOCODIACEAE

Gymnocodium (perm)

Permocalculus (perm) – izdužen, ponekad člankovit talus

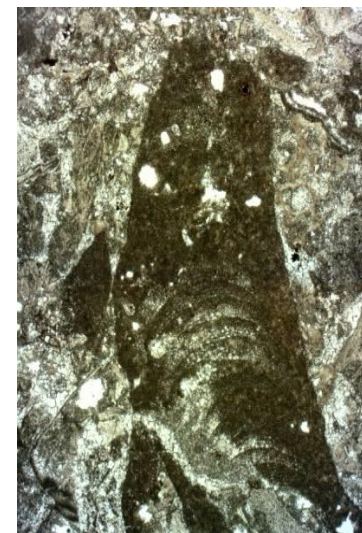
CORALLINACEAE

Lithothamnium (jura–rec.) – koraste i grumenaste forme

RHODOPHYTA (crvene alge)

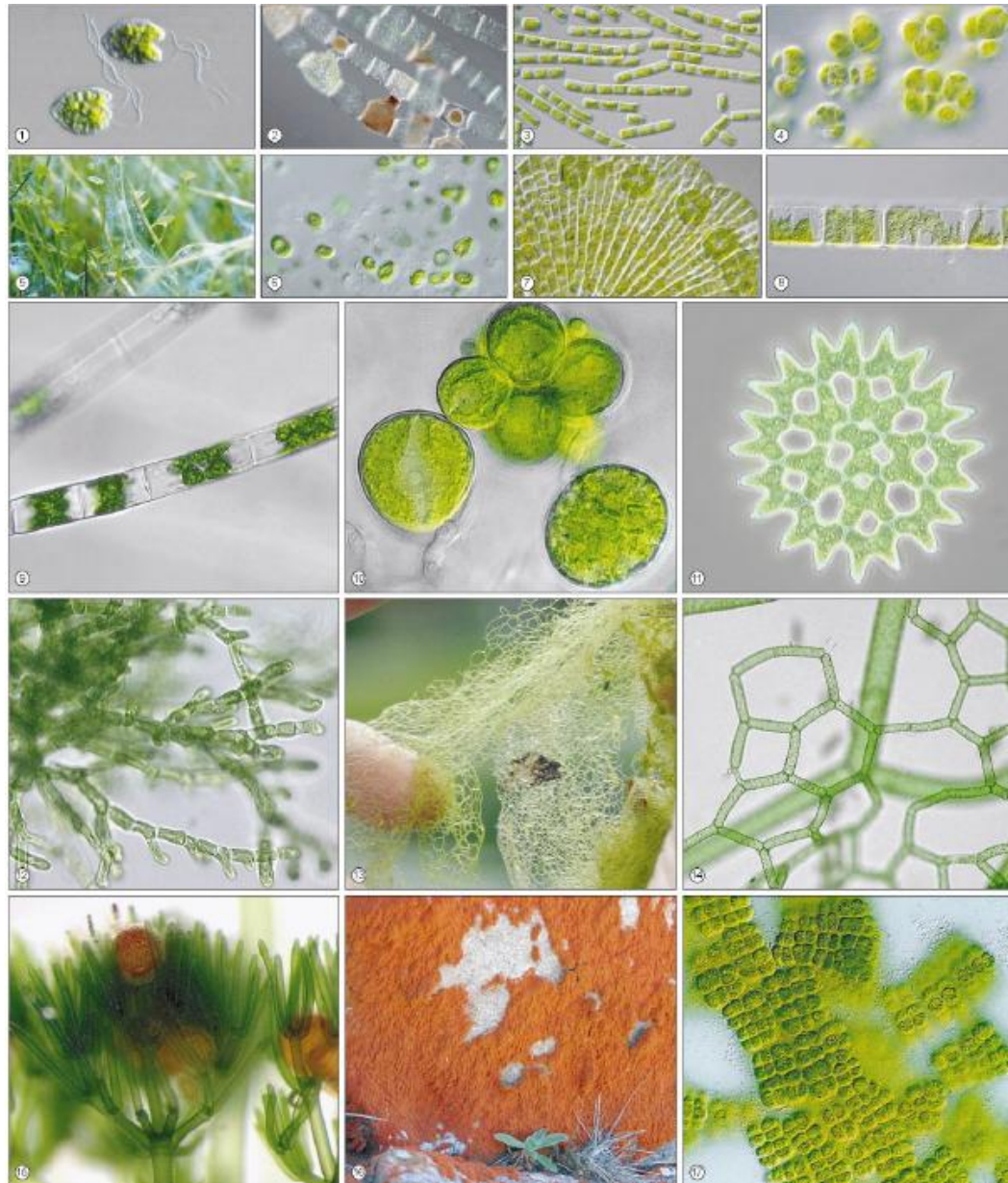
- Corallinaceae: unutarnji skelet, od magnezijuskog kalcita impregniranog u opnu stanice
- Česti rodovi: *Lithothamnium*, *Lithophyllum* – česti u miocenskim naslagama sjeverne Hrvatske → litotamnijski vapnenaci (koralini, koraljni)
- Litotamnijski vapnenac, i litavac – eksploatirani na rubnim dijelovima Medvednice, posebice Vrapče i Bizek – najkorišteniji građevni kamen na zagrebačkom području
  - Kvaliteta i obradivost kamena?

CHLOROPHYTA

ZELENE ALGE

- Cm–rec.
- Vrlo raznolika skupina, žive kao bentos i kao plankton, u svim vodenim sredinama, i na kopnu
- 90% današnjih zelenih algi živi kao plankton ili bentos u slatkoj vodi, manji dio je morski
  - CODIACEAE
  - DASYCLADACEAE
  - CHARACEAE

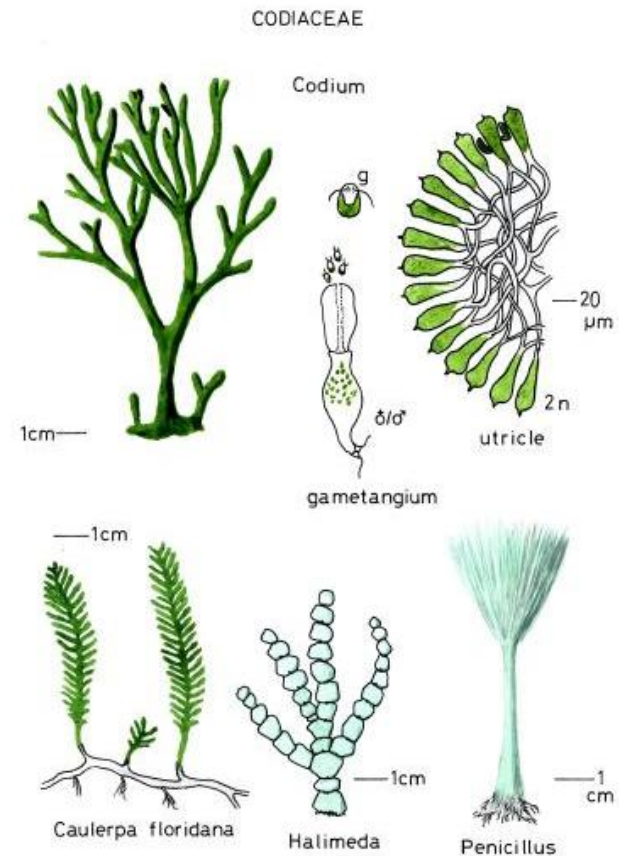
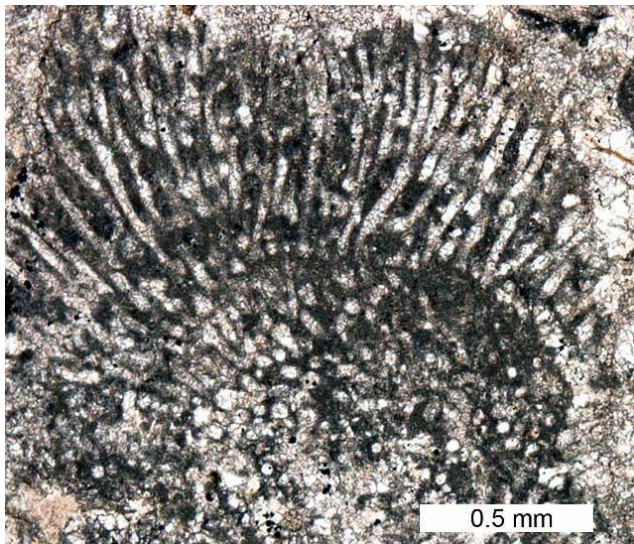

Različiti oblici recentnih zelenih algi, iz Lewis & McCourt (2004)

CHLOROPHYTA (zelene alge)

CODIACEAE

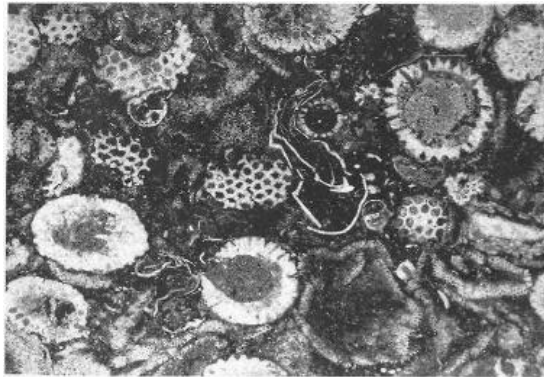
- dugačke cijevolike stanice s većim brojem jezgara
- mineralni sastav: aragonit
- *Cayeuxia*

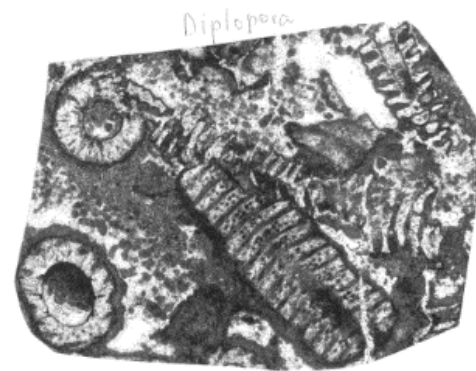
CHLOROPHYTA (zelene alge)

DASYCLADACEAE

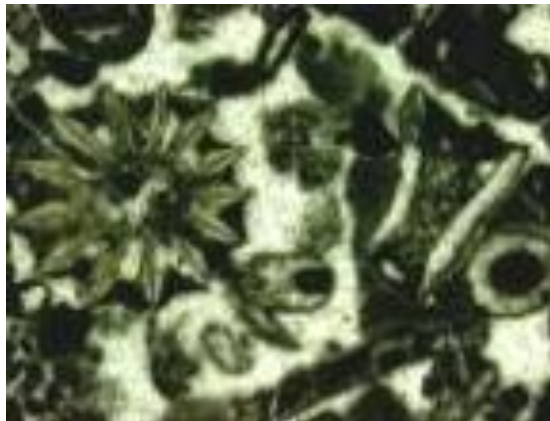
- Cijevast, često člankovit, aragonitni vanjski skelet (mineralni omotač) → fosilizacija!
- Isključivo morski oblici

Mizzia (paleozoik)

Diplopora (trijas)

Clypeina (jura)

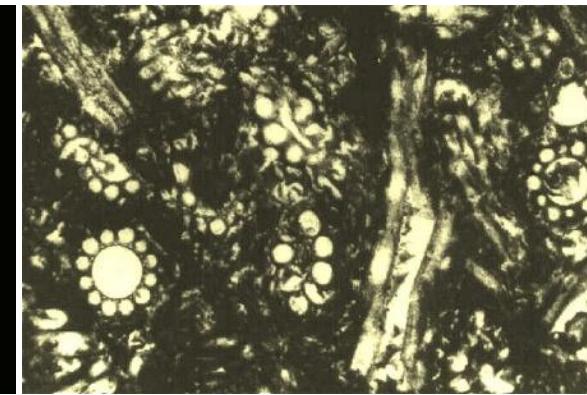

Acetabularia (rec.)

CHLOROPHYTA (zelene alge)

CHARACEAE

- Prisutne od paleozoika, ishodišna skupina za mahovine
- razgranjene, pršljenaste stieljke
- česti nalazi ženskih rasplodnih stanica – nukula (oogonij) – kalcitne po sastavu
- *Chara*

<https://www.southampton.ac.uk/~imw/purbfac.htm>

PHAEOPHYTA (smeđe alge)

- Višestanične alge, najčešće su marinske, i to stanovnici hladnih mora
- Ne izlučuju mineralni skelet, rijetko sačuvanje
- Npr. rodovi *Fucus* i *Padina*, žive u priobalju Jadrana (recentni)

Fucus

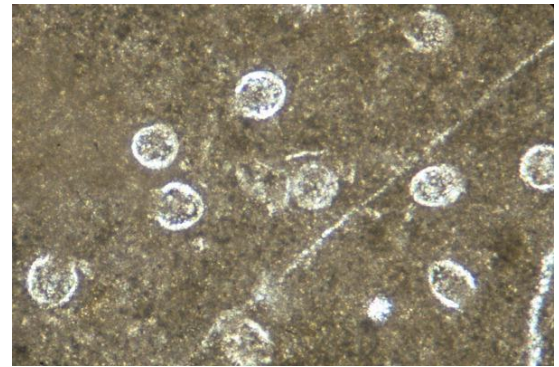
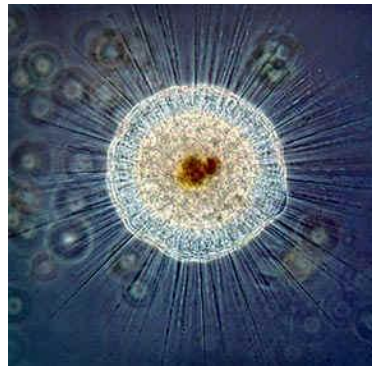
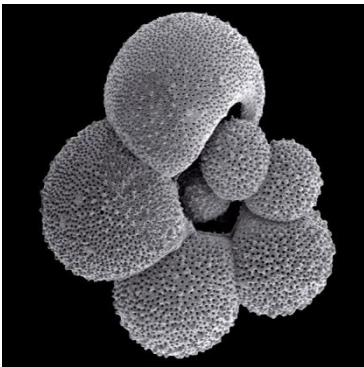

Padina

PROTOZOA

Praživotinje, jednostanični organizmi koji konzumiraju gotovu organsku hranu

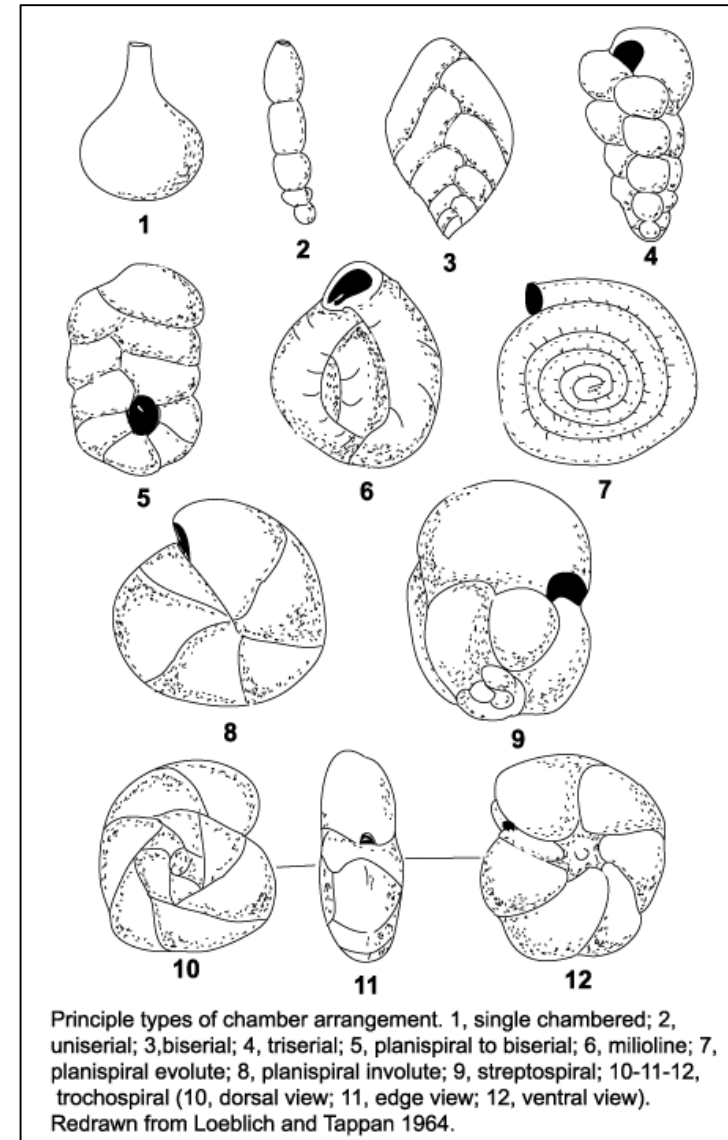
Razredi: **FORAMINIFERIDA, RADIOLARIA, CALPIONELLIDA**

Protozoa (praživotinje)

Foraminifere

- Jednostanični organizmi s promjerom kućica od 0,02 do 19 cm
- Kućice različitog oblika, ovisno o načinu života
- Stijenka kućice (**teka**) građena od različitog materijala:
  - tektina → **hitinske** foraminifere (poznate od Cm)
  - čestica iz okoliša → **aglutinirane** foraminifere (od kambrija)
  - kalcita/magnezijskog kalcita → **vapnenačke** foraminifere (od silura)
- Mogu se sastojati od jedne komorice (monotalamične) ili od više komorica (politalamične)
- Početna komorica = **prolokulus** (protokonh)
- Komorice su međusobno odjeljene pregradama (septama) koje su izbušene (**foramen**) za prolaz protoplazme
- Karakteristična ušća (**aperture**)
- Različite ornamentacije izvana na kućici

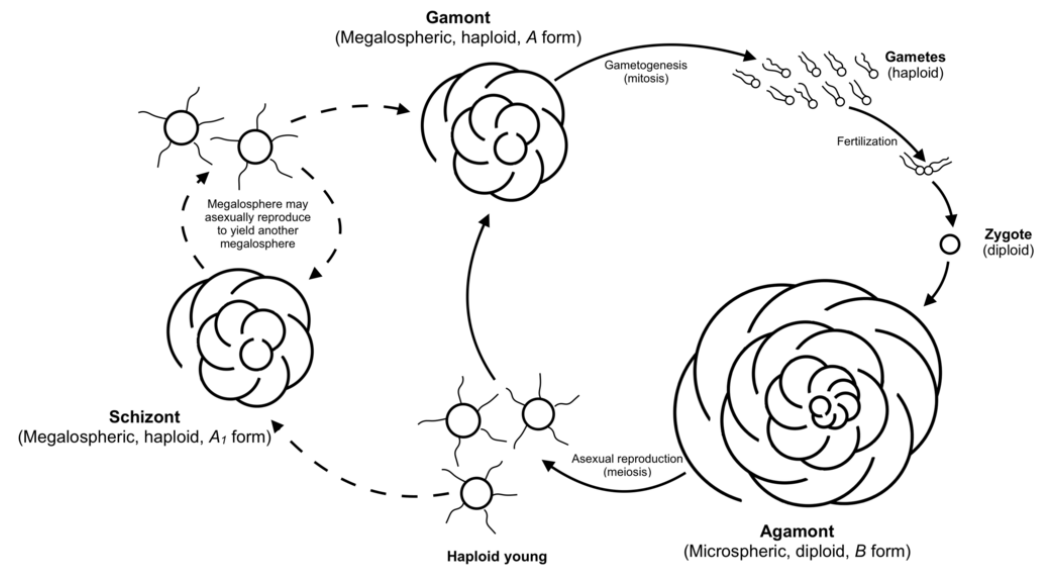

Protozoa (praživotinje)

Foraminifere

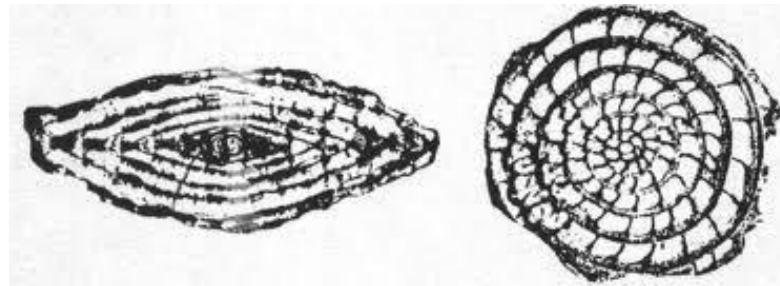
- Pseudopodiji (lažne nožice) – za pokretanje i pribavljanje hrane
- Razmnožavanje je spolno i nespolno, ili se izmjenjuju spolna i nespolna generacija (spolna generacija ima malu kućicu, ali ima veliku početnu klijetku – megalosferična generacija)
- Većina živi u moru normalnog saliniteta; bentički (vagilni, sesilni bentos), manji broj je planktonski

<https://www.youtube.com/watch?v=mEm17kTDHqY>

Foraminifere

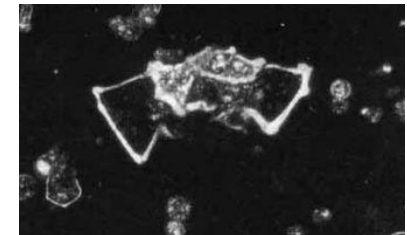
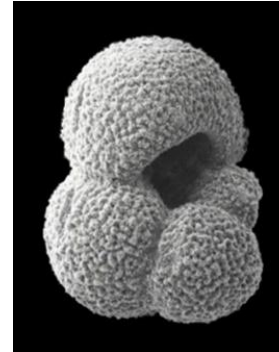
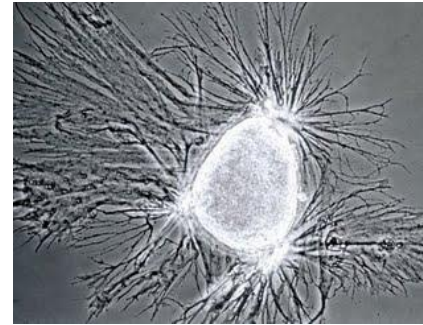
- Proučavanje u različitim presjecima:
  - osni ili aksijalni (duž osi namatanja komorica)
  - medijalni ili ekvatorijalni presjek (okomito na os savijanja komorica)
  - tangencijalni presjek → građa stijenke
- orijentirani presjeci kod „izvađenih” formi

FORAMINIFERIDA

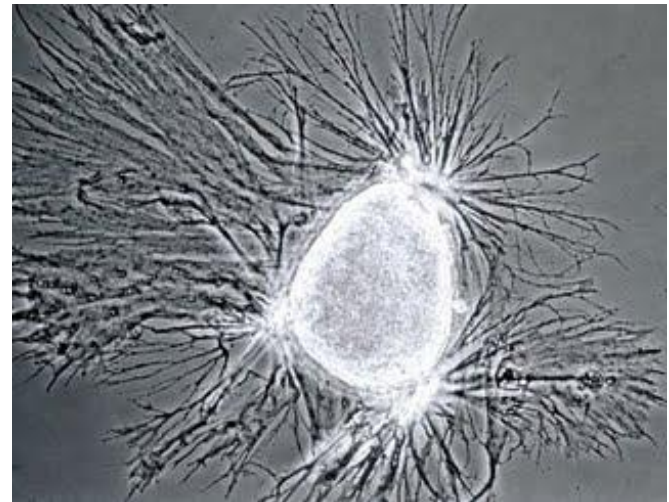
- ALLOGROMIINA – Cm–rec.
- TEXTULARIINA – Cm–rec.
- FUSULININA – **izumrla** skupina! → S–P
- MILIOLINA – C–rec.
- ROTALIINA – P–rec.

- Stijenka kućice (**teka**) građena od različitog materijala:
  - tektina → **hitinske** foraminifere (poznate od Cm)
  - čestica iz okoliša → **aglutinirane** foraminifere (od Cm)
  - kalcita/magnezijskog kalcita → **vapnenačke** (od S):
    - **sitnozrnate** (Pz, fuzulinide)
    - **porculanske** (C–rec.)
    - **staklaste** (P–rec.)

FORAMINIFERIDA

- ALLOGROMIINA
  - stijenke od organskog materijala, tektina
  - rijetko se sačuvaju
  - Cm–rec.
  - danas žive u slatkim vodama

FORAMINIFERIDA

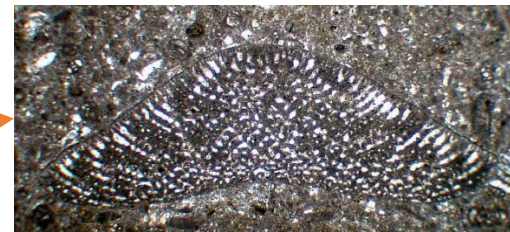
• TEXTULARIINA

- sljepljuju kućice od okolnog materijala (aglutinirane)
- bentički organizmi
- Cm–rec.
- danas indikator dubljih okoliša

• *Textularia* (J–rec.)

• *Orbitolina* (K)

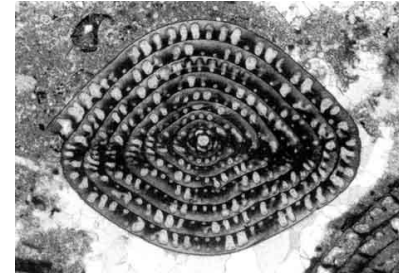
• *Orbitopsella* (J)

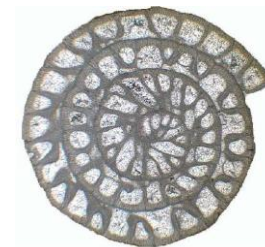
FORAMINIFERIDA

- FUSULININA

- kućice od mikrokristala kalcita
- složen sustav pregrada, često valovito borani septi
- indikator plitkog potplimnog okoliša
- izumrla skupina → S-P

- *Fusulina*
- *Schwagerina*
- *Triticites*

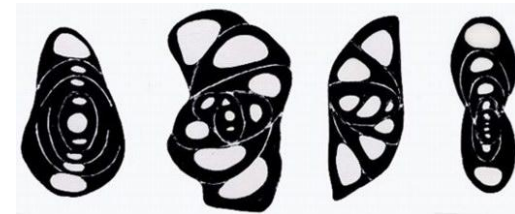
FORAMINIFERIDA

- MILIOLINA

- kućice od kompaktnog kalcita, porculanastog sjaja izvana
- indikator zaštićenih okoliša
- tolerantni na promjene saliniteta
- C-rec.

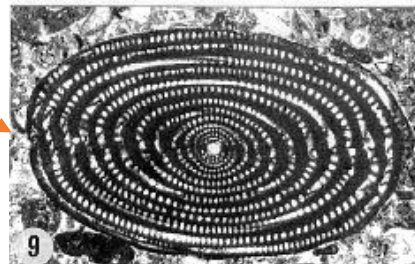

Izgled izvađene miliolide – bijela!

Izgled u presjeku (preparat) – crna stjenka!

- različite miliolide (K-rec.)
- *Alveolina* (Pc₃–E₃)

FORAMINIFERIDA

• ROTALIINA

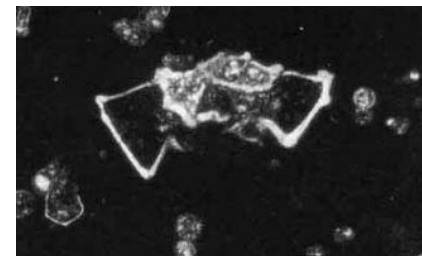
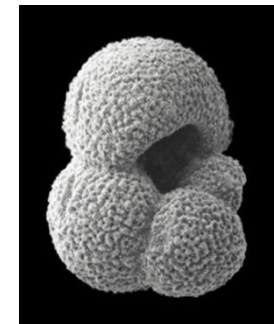
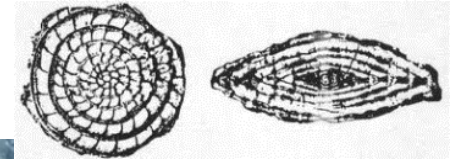
- staklasta (hijalina) stijenka, najnaprednija
- u prolaznom svijetlu prozirne
- P–rec.

• *Nummulites* (Pg)

• *Elphidium* (Pg–rec.)

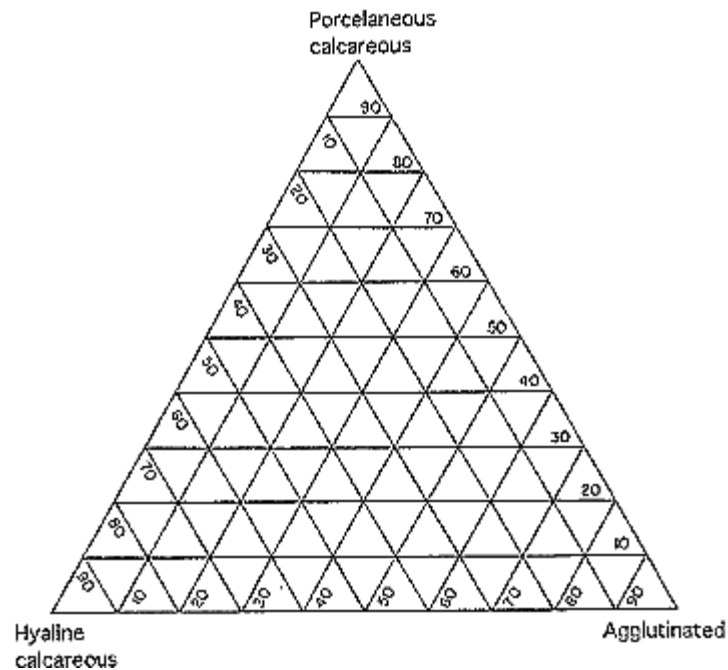
• *Globigerina* (E₃–rec.)

• *Globotruncana* (K₂)

FORAMINIFERIDA

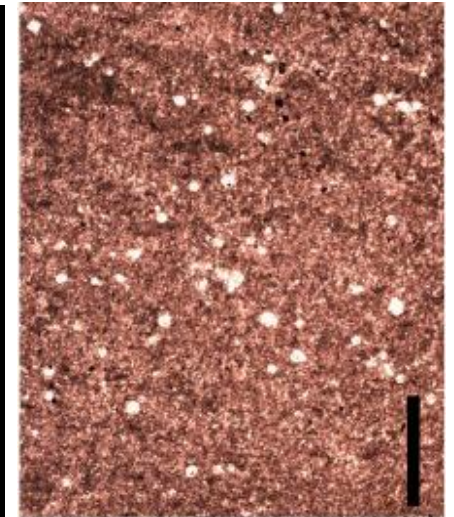
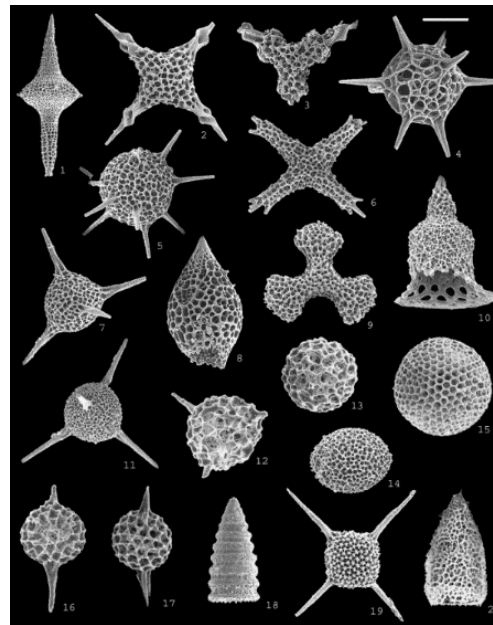
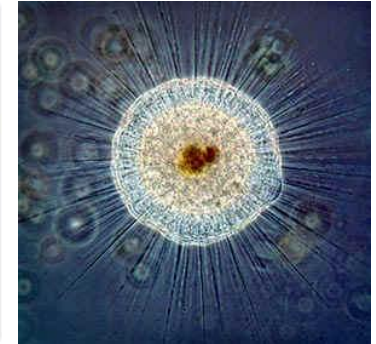
- Međusoban **odnos** staklastih, porculanastih i aglutiniranih kućica u foraminiferskoj zajednici dobar je **indikator saliniteta**

- **Udio planktona** u zajednici ukazuje na **dubinu** taložnog prostora

RADIOLARIA

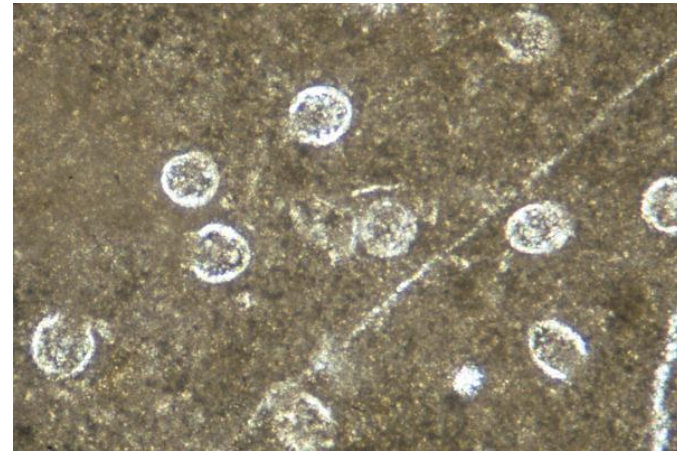
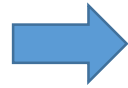
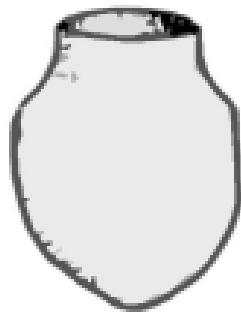
- Planktonski protozoa sa šupljikavim skeletom, najčešće od amornog kremena
- Kućice u obliku šuplje kugle (Spumellaria) ili zvona (Nassellaria)
- Žive na otvorenoj pučini, češće u hladnim morima
- Pseudopodiji izlaze kroz mnogobrojne šupljine skeleta – povećavaju površinu tijela i olakšavaju plutanje (uz kapljice masti)
- Kućice im se talože na velikim dubinama, i >5000 m → radiolarijski muljevi
- Dobri indikatori dubine
- Cm–rec.

Radiolarije u preparatu. Mjerilo: 100 μ m (Yang et al., 2012).

← Izvađene radiolarije. Mjerilo: 100 μ m (Longridge et al., 2007).

CALPIONELLIDA

- Planktonski trepetljikaši nježnih kućica (**lorika**) u obliku vrča
- Karbonatna stijenka
- Proučavaju se u presjecima, ne mogu se izvaditi iz sedimenta
- Česti u pelagičkim sedimentima **gornje jure** i **donje krede** → dobri facijesni i provodni fosili
- Sličnost s trepetljikašima reda Tintinnida koji se rijede fosilno sačuvaju zbog hitinske ili aglutinirane stijenke